

เทพดาทั้งหลายอื่นๆ ก็มีโดยสมควรแก่ตนก็ชื่อว่าเทวฤทธิ
 พระยาบรมจักรพรรดิ พาราชบริษัทยะไปในอากาศเป็น
 อาทิกัตติ พระเจ้าธรรมมาโลก็มีพระอาชญาเป็นไปได้ โยชน
 หนึ่ง ในอากาศ และภายในไตรภพ กัตติ ก็ชื่อว่าราชฤทธิ
 และฆ่าสัตว์ด้วยราชฤทธินั้น ได้เมื่อจุฬามนุษย์ตาย
 เพราะพระเจ้าดีหพ ทรงพระนามชื่อว่าบิคุราชทรงพระ
 พิโรชชนเช่นเขยวแด

และปาณาติบาตนั้นมีสามประการคือองค์ ๕ ปาโณ คือ
 สัตว์อันมีชีวิต ๑ ปาณะสัญญา คือผู้จะฆ่าหนกมี
 ถ้าคนรู้เท่าว่า สัตว์มีชีวิต ๑ วรรกจิตตัง คือจิตคิดว่า
 จะให้ตาย ๑ อุปกกลโม คือความเพียรด้วยกายด้วยวาจา ๑
 เตนมรณัง คือสัตว์ตายเพราะความเพียรนั้น ๑ พร้อม
 ด้วยองค์ ๕ นี้จึงเป็นปาณาติบาต ถ้าขาดองค์อันใดอัน
 หนึ่ง ก็มิเป็น ปาณาติบาต เข้ากรรมบถเป็นแต่กาย
 ทุกจริตเหมือนบุคคลปกป้องว่าจะฆ่าสัตว์ และเที่ยวบมิได้
 พบพานสัตว์แล้วกลับมานั้น เถยยเจตนาแห่งบุคคลอื่น
 ถ้าคนรู้เท่าว่าทรพยอนผู้อื่น คือเจ้าของหวงแหนอยู่นั้น

ยิงความเพียรเพื่อจะถอเอาซึ่งทรพยนั้น ให้บังเกิดและ
 เป็นไปในกายทวารเมื่อถกด้วยตนเอง และเป็นไปในจิต
 ทวาร เมื่อบังคับผู้นให้ถก เกยยเจตนา ดึงและชอว่า
 อทินนาทาน ถกของท้าว ๆ มีโทษน้อย ถกของคมี
 โทษมาก ถาของชวดได้มอถก ถกของผู้มีศีลาทิกคุณ
 มากมีโทษมาก ถกของผู้มีศีลาทิกคุณน้อยก็มีโทษน้อย
 หนึ่งถกของน้อยก็มีโทษน้อย ถกของมากก็มีโทษมาก
 เพราะประโยคถกนั้นมาก หนึ่งทรพยกเท่ากัน เจ้าของ
 กมีศีลาทิกคุณได้มอถก เมื่อถกของผู้ใดเกิดโศภาทิกิเดศ
 อ่อน ความเพียรก็อ่อน กมีโทษน้อย เมื่อถกของผู้
 นั้น ถ้าและโศภาทิกิเดศถกความเพียรถกได้ เมื่อถก
 ของผู้ใดโทษก็มาก เมื่อถกของผู้นหมัดมภาระคองค ๕
 ประปรคคหิตัง คือทรพย ผู้น และเจ้าของ หวงแหนอยู่
 นน ๑ ประปรคคหิตัญญิตา คือธภาวะผู้จะถกนั้นม
 ด้าคัญรู้เท่าว่า ทรพยอันเจ้าของหวงอยู่ ๑ เกยยจิตตั้ง
 คือจิตคิดว่าจะถก ๑ อุบัถกโม คือความเพียร ๑
 เตนหรณัง คือนำไปด้วยความเพียรนั้น ๑ พร้อมด้วย

องค์ ๕ นั้น จึงเป็นอิทธิบาทาทนถึงทกกรรมบถ เมื่อบม
 พร้อมด้วยองค์ ๕ ก็เป็นแต่ ดังกิเลส ทุจริตบมถึงท
 กรรมบถแต่ ๗

กาเมศมีจนาจารนั้น ว่าประพฤติตามกอนันักปราณฐ
 ตีเตียน ด้วยแท้ ในเมถุน โดย ลักษณะ ก็คือ อภุคต เจตนา
 อันเป็นเหตุดวงซึ่งอคมณียถาน คือที่อนบมควรจะพึง
 เต้พยและเป็นไปในกายทวาร ด้วยประสงค์จะเต้พย ซึ่ง
 อธรรมนั้น และขอว่ากาเมศมีจนาจาร หนึ่ง ๒๐ จำพวก
 เป็นอคมณียฐาน แห่งบุรุษ คือ มาตุรักชิตา หนึ่งอัน
 มารดารักษาให้อยู่ในอำนาจ บมให้ตั้งวาดด้วยบุรุษ ๑
 บิตุรักชิตา คือหนึ่งอันมารดารักษายอดงน ๑ มาดาบิตุรัก
 ชิตา คือหนึ่งอันมารดาบิดาทองรักษายอยู่ ๑ ภาตุรัก
 ชิตา คือหนึ่งอันพชายรักษายอยู่ ๒ ภคินรักชิตา คือหนึ่ง
 อันพหนึ่งรักษายอยู่ ๑ ญาตุรักชิตา คือหนึ่งอันญาติ
 รักษายอยู่ ๑ โคตตรักชิตา คือหนึ่งอันคนร่วมโคตร่วม
 วงศ์รักษายอยู่ ๑ ฐมมรักชิตา คือหนึ่งอันสหธรรมิก
 คือคนอันเฉพาะครูเดียวกัน มีค่นว่าปชาวและปวิพพาสก

แดงและขาวและคนอื่นนับเข้าในหมู่เดียวกัน มีคนว่าช่าง
 มาดารักษาอยู่ ๓ ตำรา คือ หึงอันประกอบไปด้วย
 ตำมี่โดยที่สุด จำเดิมแต่ตระกูลต้องฝ่ายสัญญาอันไวแต่
 ทารกอยู่ในครรภ์ว่า ถ้าช่างไหนคลอดลูกเป็นหึง ช่าง
 นั้นเป็นชายชิตาทำนอยาได้ไปสู่ตระกูลอื่นเลย จึงได้เป็น
 ภรรยาแห่งบุตรเราเกิด อย่างนั้นเป็น ๓ สปริตันทา
 คือ หึงอันพระมหากษัตริย์ เฉพาะถนน และเรือนแถวตั้ง
 อาชญาไว้ว่า บุรุษใดคบหาหึงอยู่เรือนนั้นถนนนั้น
 จึงลงราชทัณฑ์แก่บุรุษนั้น ๓ เขาอันเป็น ๓๐ จัดไว้
 เป็นจำพวก ๓ ชนกตา คือ หึงอันบุรุษช่วยมาด้วยทรัพย์
 นอยกตมากกตเพื่อภรรยา ๓ ฉันทวาดีนี้ คือ หึงรักใคร่
 กันกับบุรุษยอมอยู่เป็นภรรยาโดยชอบใจตน ๓ โภควา-
 ดีนี้ คือ หึงอันอยู่เพราะโภคสมบัติ อธิบายว่า หึงชาว
 ชนบทได้แต่เครื่องเรือน มีคนว่าครกและด่างแต่ด้านัก
 บุรุษแล้วยอมเป็นภรรยา ๓ บัฏฐวาดีนี้ คือ หึงอยู่
 เพราะเหตุได้ผ้า อธิบายว่า หึงเห็นใจได้แต่มาตราว่า
 ฝานุ่งผ้าห่มแต่ด้านักบุรุษ แล้วยอมเป็นภรรยา ๓ โอท-

บัณฑิตนี้ คือหญิงอันตระกูลมมอชนทั้งสอง ให้จุ่มลงใน
 ในถาดน้ำอันเดียวกันและอวยพรว่า ท่านทั้งสองจงร่วม
 สัมผัสถึงवादเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อย่าได้แตกจากกัน
 ประดุจ ดั่งน้ำในถาด นึกได้ แดวกยกให้ อยู่ด้วยกัน
 โอภัญญุมภิตา คือหญิงอันมีภาระอันบุรุษปลงลง ได้
 แก่หญิงเที่ยวเก็บพินเป็นอาทิ อันบุรุษช่วยปลงลงซึ่ง
 ภาระจากศรัษะ แดวกยกยอมอยู่เป็นภรรยา ๓ ทาตัจกรียา
 คือข้าหญิงของคนเป็นภรรยา ๓ กัมมการวิกรียา คือหญิง
 ถูกจ้างกระทำการ แด่บุรุษเจากร การทำเป็นภรรยา ๓
 ฐาหิต คือหญิงเชตยอันเฒ่าชายทรงไชยไปปล้นแว่นแคว้น
 แห่งผู้อื่น ได้มา มีบุรุษผู้ใด ผู้หนึ่งกระทำ เป็นภรรยา ๓
 มุหุตติกา คือหญิงอันดมยอมนลงใจให้บุรุษจะฟังถึงवाद
 ครุเดียว ๓ เป็น ๓๐ ด้วยกันจัดเป็นพวก ๓ แด่หญิงทั้ง
 ๒๐ จำพวกนี้ ถ้าบุรุษอันต้องได้พยักเป็นกาเมศุมิจฉาจารย์
 ถ้าจะมีผู้สงสัยว่าหญิง ๘ จำพวก มีหญิงอันมารดาภิษ
 เป็นต้น มีหญิงอันสหธรรมิกภิษเป็นที่สุดนั้นหาตาม
 บมิได้ เหตุใดบุรุษอันคบหา จึงเป็นกาเมศุมิจฉาจารย์ได้

ฟังแกว่า ฝ่ายข้างบุรุษ ดีห้ามขาด บมิให้คบหาหญิง
 อีกคนทั้งปวงรักษาอยู่ เหตุดังนี้บุรุษถึงว่าด้วยหญิง ๘
 จำพวกนั้น จึงเป็นมิจณาจารย์ เพราะว่าหญิง ๘ จำพวก
 นั้นอีกคนทั้งปวงหทัยมีมารดาเป็นต้น รักษาเพื่อจะบมิให้
 ถึงว่าด้วยกับด้วยบุรุษ บุรุษอื่นตะเมิด ดวงตรักษาจึงเป็น
 มิจณาจารย์ ยังหญิง ๒ จำพวกคือหญิงอื่นประกอบไปด้วย
 ด่ามี แะหญิงอื่นพระมหากษัตริย์ตั้งอาชญาไว้ อันเป็น
 ที่สุด หญิง ๑๐ จำพวกเบองตน กับหญิง ๑๐ จำพวก
 ข้างปถายเข้ากันเป็น ๑๒ ด้วยกัน บุรุษใดคบหาก็คือเป็น
 มิจณาจารย์ เพราะเหตุว่าดวงตะเมิดดกที่ด้นมดอันไซ้ของ
 ตน อันบุรุษอื่นเป็นเจ้าของห้ามหวงอยู่ ฝ่ายข้างหญิง
 นั้นเมื่อคบหาชายอื่นแะจะเป็นมิจณาจารย์นั้น เฉพาะเป็น
 แแต่หญิง ๑๒ จำพวก คือหญิงอื่นมีด่ามี ๓ หญิงอื่น
 พระมหากษัตริย์ตั้งอาชญาไว้ ๓ กับหญิง ๑๐ จำพวก
 ข้างปถายมีหญิงอื่นบุรุษช่วยมาเป็นภรรยา เป็นต้นเข้ากัน
 เป็น ๑๒ มีบุรุษอื่นเป็นอกมนัยถานห้ามขาด เพราะว่า
 หญิงอื่นมีบุรุษถือเอาเป็นภรรยาอยู่แล้ว กับมิได้เพื่อจะ

คบหาชายผู้อื่น เหตุดังนี้ มิอาจาร จึงเป็น เฉพาะแต่
หญิง ๑๒ จำพวก เพราะคบหาชายอื่น เหตุถึงที่ล้ม
อันเป็น ของสามี แล้วยังความ ยินดี ให้ บังเกิด แก่ชายอื่น
ฝ่ายหญิง ๘ จำพวกมีมาตริกชิตเป็นต้นนั้น เมื่อคบหา
ชายอื่นกับมิเป็นมิอาจาร เพราะหาสามีมิได้ อนึ่งเพราะ
ว่าล้มผู้อื่นได้คนหนึ่งมิได้หวัง แลและเป็นเจ้าของที่
ล้มของตนด้วยตนเองแท้จริง คนทั้งหลายมีมารดาเป็น
ต้นนรักษาไว้เพื่อจะเลี้ยงล้มผู้อื่นในหญิงทั้งหลาย ๘ นั้น
ด้วยตนหาบมิได้ แลห้ามมิให้คบหาชายอื่นนั้น เพราะ
เหตุว่าจะห้ามซึ่งอนาจารดังเดียว จะได้เป็นใหญ่ในล้ม
แห่งหญิงทั้งหลายนั้นหาบมิได้ ฯ

และกาเมศุมิอาจารนั้น เมื่อเป็นไปในอคมนัยถาน
อันปราศจากศีลาคิคุณ ก็มีโทษน้อย เมื่อเป็นไปใน
อคมนัยถาน อัน ประกอบไปด้วย ศีลาคิคุณ ก็มี โทษมาก
ประการหนึ่ง แม้แต่อคมนัยถาน นั้นหาศีลาคิคุณบมิได้ก็
ถ้าและกระทำด้วยพดการแล้วก็มี โทษมาก เมื่อชนทั้งสอง
มีความปรารภณาเต็มอกกันก็ดี ถ้าและมีราคะก็เดส์และ

๔๕

ความเพียรอ่อนก็มีโทษน้อย ถ้าแต่ก็เดชะกตาดำเพียรก็กตาดำ
มีโทษมาก และก็มีสัมภาระคือองค์ ๔ คือออกมณีนัยสถาน ๑
คือเดชนจิตคิดว่าจะต้องได้พัย ๑ คือเดชนประโยชน์ความ
เพียรเมื่อได้พัยนั้น ๑ คือมคเคนมคคปฏิบัติ อธิวาสน
ยินดรรบเอาซึ่งกิริยา อันมคคตอมคคถึงกนนั้น ๑ เป็นครบ ๔
และเดชนประโยชน์นั้นว่าโดยต้นเศษ แม้ว่าจะมีกตาดำจะไม่
กตาดำไม่เป็นประมาณ เพราะว่าเดชนประโยชน์นั้นแต่ฝ่าย
บุรุษโดยมาก ฝ่ายข้างหญิงนั้นหาไม่โดยมาก แม้
ว่าขาดเดชนประโยชน์เขาแต่พร้อมด้วยองค์ ๓ ที่เหลือดีกว่า
นั้นเป็นประมาณ โดยแท้ ถ้าบมพร้อมด้วยองค์ ๓ นั้น
ก็บมเป็นกาเมศุมิจฉาจารย์ถึงทกกรรมบถแต่

และอกุศลกรรมบถ ๓ ประการ ซึ่งความานเป็นกาย
กรรมทั้งต้น ถ้าจะว่าโดยทวารปาณาติบาตกนอหินนา
ทานเป็นไปในทวาร ๒ คือ กายทวาร และวจิตทวาร กาเม
ศุมิจฉาจารย์เป็นแต่กายทวารตั้งเดียว ข้อซึ่งว่าปาณา
ติบาต และอหินนาทานเกิดในทวาร ๒ คือกายทวาร

และวจิตวารนั้น คือเมื่อบุคคลฉลาดด้วยตน และถือ
 เอาทรัพย์สินเงินของบมิได้ให้ด้วยตนก็ดี กรรมหนักเป็น
 กายกรรม ทวารก็เป็นกายทวาร เมื่อบังคับผู้อื่นให้มา
 ให้ได้ ว่าท่านจงไปฆ่าซึ่งสัตว์นั้น ชนดกซึ่งทรัพย์สิน
 ชน กรรมหนักเป็นกายกรรม แต่ทวารหนักเป็นวจิตทวาร
 อกุศลอันเป็นกายกรรมเกิดในกายทวาร วจิตทวาร โดย
 นิยมดังนี้แต่ ฯ

ในวจิตกรรม ๔ นั้น จะว่าด้วยมุตาวาทก่อน มุตานั้น
 ว่าด้วยวาจาและกาย แลถึงจะทำด้วยซึ่งประโยชน์
 แห่งผู้อื่น วาทนั้นว่าเจตนาเป็นเหตุจะให้เกิดมุต่า รวม
 เขาด้วยกันเป็นบทเดียว คือ มุตาวาทก็ได้แก่อกุศลเจตนา
 แห่งบุคคลอื่นมีอธิบายจะดวง และยังกายยังวจิตประโยค
 อันดวงผู้อื่นให้บังเกิดนั้น อนึ่งมุต่าได้แก่วัตถุอันบมิ
 ได้จริง วาทนั้นว่าให้ผู้อื่นรู้ซึ่งวัตถุอันบมิได้จริงนั้น
 ว่าจริง มุตาวาทก็ได้แก่อกุศลเจตนาแห่งบุคคลอื่น
 ปรรณนา เพื่อจะยังผู้อื่นให้รู้ซึ่งวัตถุอันบมิจริงว่าจริง
 และยังวิญญูต์คือไหวกายออกวาจาให้บังเกิดนั้น กล่าว

มุดาวาททำตายประโยชน์^๑แห่ง^๒ผู้อื่น ถ้าแต่ละประโยชน์^๓
 นั้นน้อยก็มีโทษน้อย ถ้าประโยชน์^๔มากก็มีโทษมาก อนึ่ง
 กถาวมุดาวตวงคนผู้มั่งคั่ง^๕ตาที่^๖คุณ^๗น้อยก็มีโทษน้อย ตวง
 คนผู้มั่งคั่ง^๘ตาที่^๙คุณ^{๑๐}มากก็มีโทษมาก อนึ่งเมื่อตวงนั้นก็เกิด
 คือราคะโทสะเป็นอาทิ ^{๑๑}อันก็มีโทษน้อย ถ้าแต่ละก็เกิด
 กตาก็มีโทษมาก อนึ่งปรารถนาจะมี^{๑๒}ให้ของ^{๑๓}ๆ คน ของ
 มีอยู่แต่ละกถาวมุดาปฏิเสชว่าห้าม^{๑๔}ไม่เป็น^{๑๕}อาทิต^{๑๖}ง^{๑๗}ก็มีโทษ
 น้อย ถ้าเขา^{๑๘}อ้าง^{๑๙}เขาเป็น^{๒๐}พะยาน แต่ละกถาวมุดาเพื่อจะ
 ทำตายประโยชน์^{๒๑}ข้าง^{๒๒}หนึ่ง^{๒๓}ด^{๒๔}ง^{๒๕}นั้นมีโทษมากแต่ ๗

มี^{๒๖}สัมภาระ^{๒๗}ของ^{๒๘}๕ คือ ของ^{๒๙}ท^{๓๐}วาน^{๓๑}น^{๓๒}หา^{๓๓}จริง^{๓๔}ไม่^{๓๕} ๓
 จิต^{๓๖}คิด^{๓๗}ว่า^{๓๘}จะ^{๓๙}ตวง^{๔๐} ๓ กาย คือ ว^{๔๑}จ^{๔๒}ี^{๔๓}ป^{๔๔}ระ^{๔๕}โย^{๔๖}ค^{๔๗}อัน^{๔๘}ด^{๔๙}ม^{๕๐}ค^{๕๑}ว^{๕๒}ร^{๕๓}ก^{๕๔}เ
 จิต^{๕๕}ตวง^{๕๖}นั้น^{๕๗} ๓ ผู้^{๕๘}อื่น^{๕๙}เข้า^{๖๐}ใจ^{๖๑}ใน^{๖๒}อ^{๖๓}ร^{๖๔}ร^{๖๕}ณ^{๖๖}นั้น^{๖๗} ๓ พร^{๖๘}้อม^{๖๙}ด^{๗๐}ว^{๗๑}ย^{๗๒}ของ^{๗๓}๕
 นี้ จึงเป็น^{๗๔}มุดาวาท^{๗๕}ก^{๗๖}ร^{๗๗}ร^{๗๘}ม^{๗๙}บ^{๘๐}ก^{๘๑}ด^{๘๒}แต่ ๗

มี^{๘๓}สัญญา^{๘๔}ว่า^{๘๕}ก^{๘๖}ถ^{๘๗}าว^{๘๘}คำ^{๘๙}ด^{๙๐}้อ ได้^{๙๑}แ^{๙๒}ก^{๙๓}่^{๙๔}อ^{๙๕}ก^{๙๖}ุ^{๙๗}ศ^{๙๘}ด^{๙๙}เจ^{๑๐๐}ต^{๑๐๑}นา^{๑๐๒}แ^{๑๐๓}ห^{๑๐๔}ง
 บุ^{๑๐๕}ค^{๑๐๖}ค^{๑๐๗}ด^{๑๐๘}อัน^{๑๐๙}มี^{๑๑๐}จิต^{๑๑๑}อัน^{๑๑๒}โด^{๑๑๓}ระ^{๑๑๔}แ^{๑๑๕}ละ^{๑๑๖}โท^{๑๑๗}สะ^{๑๑๘}ห^{๑๑๙}าก^{๑๒๐}เบ^{๑๒๑}ย^{๑๒๒}ด^{๑๒๓}เบ^{๑๒๔}ย^{๑๒๕}น แ^{๑๒๖}ละ^{๑๒๗}ให้^{๑๒๘}
 เกิด^{๑๒๙}ใ^{๑๓๐}ห^{๑๓๑}ว^{๑๓๒}ก^{๑๓๓}าย^{๑๓๔}แ^{๑๓๕}ละ^{๑๓๖}อ^{๑๓๗}อ^{๑๓๘}ก^{๑๓๙}ว^{๑๔๐}า^{๑๔๑}จ^{๑๔๒}า^{๑๔๓}อัน^{๑๔๔}ด^{๑๔๕}้อให้^{๑๔๖}เขา^{๑๔๗}แ^{๑๔๘}ก^{๑๔๙}ก^{๑๕๐}ัน คือ^{๑๕๑}ได้

ยืนข้างนั้นทาก็พาเอาไปบอกข้างโน้น เพื่อจะทำตาย
 ข้างนี้ ได้ยืนข้างโน้นก็นำมาบอกข้างนี้ เพื่อจะ
 ทำตายข้างโน้น เจตนาอย่างนั้นแต่ชื่อว่าปิตุณาวาจา
 และปิตุณาวาจาหนักถ่วงทำตายบุคคลผู้มีศรัทธาที่ศรัทธาเล็กน้อยก็มี
 โทษน้อย ทำตายคนผู้มีศรัทธาที่ศรัทธามากก็มีโทษมาก อนึ่ง
 เมื่อกล่าวต่อจะให้คนต้องฝ่ายแตกต่างกัน ถ้าเขาบมิได้
 แตกจากกันหนักก็มีโทษน้อย บมิถึงทกกรรมบถ อนึ่งเมื่อ
 กล่าวต่อหนึ่งก็เด็ด คือราคะโทสะอ่อนก็มีโทษน้อย ถ้า
 ก็เด็ดก็ถ่วงก็มีโทษมาก มีสัมภาระคือองค์ ๔ คือผู้นอนที่
 ตนจะพึงทำตายนั้น ๓ คิดว่าจะทำตายเป็นเบองหน้าว่า
 คนที่ตายนั้นจะพึงแตกต่างกันด้วยอุปายตงนาคติ ๓ ภาวะ
 ประารถนาจะให้รักตน ว่าอาตมจะเป็นที่รักและคุ้นเคย
 ด้วยอุปายตงนาคติ ๓ คือความเพียรเต็มควรแก่จิต
 คิดจะทำตาย และปรารถนาจะให้รักนั้น ๓ คือบอก
 คำต่อแก่ผู้ใด ผู้นั้นก็เข้าใจในอรรถนั้น ๓ คิดจะ
 ทำตายก็จะให้รักนั้น นับเอาแต่อันใดอันหนึ่ง เพราะ
 ว่าไม่เป็นพร้อมกัน บางคาบปรารถนาแต่จะให้ทำตาย

ด้วยใจครัดครอกมี บางคาบก็ปรารภนาแต่จะให้รักถ้าย
 เดียวก็มี หาเป็นพร้อมกันไม่ ได้ดังใดนับตั้งนั้นจึงคงแต่
 องค์ ๔ ๗

เจตนาอันหยาบด้วยแท้ เพราะจิตประทุษฐร้ายให้
 เกิดกายประโยค และออกวาจาอันคิดด้วยซึ่งความรักแห่ง
 ผู้นั้น ชื่อว่าผรุสวาทา โดยอรรถว่าเป็นเหตุกระทำซึ่ง
 ตนกิด ซึ่งผู้นกิดให้หยาบกาย ๗

อนึ่งถึงวาจาจะร้าย ถ้าจิตไม่ร้ายก็ไม่เป็นผรุส
 วาทา มีเนื้อความว้ายมหารกณหนึ่ง บมิได้ทำตาม
 คำมารดา ไช้แต่รักหนีไปสู่บ่ มารดามิอาจให้กดับ
 ได้ก็แข่งดังไปว่าแม่กระบอกก็ดูจะไถดังคำมารดา ทารกจึงตั้ง
 ไปถึงบ่แม่กระบอกก็ดูจะไถดังคำมารดา ทารกจึงตั้ง
 ด้ยกริยาว่าแม่ช้าวาดังใดด้วยวาจา ขอจงอย่าได้เป็น
 ดังนั้นเลย แม่ชาคิดอย่างไรด้วยน้ำใจก็ขอให้เป็นดังนั้น
 เกิด แม่กระบอกยืนอยู่กบตประคุดังผูกไว้ในทนน
 วจีประโยคหยาบคัคความรัก และบมิเป็นผรุสวาทา
 เพราะใจตะเอี้ยดณะนี้ บางทีบิดามารดาแข่งดูกว่า ไจ

จงกระทำให้เป็นท่อนน้อยท่อนใหญ่ ปากนั้นหากว่าไป
 ฝ้ายใจนั้นโดยที่สุดแต่ไปอุปต ก็ไม่ปรารถนาเพื่อจะให้
 ตกต้องบุตรนั้น พระอาจารย์อุปชฌาย์ทั้งหลาย บางทีก็
 กล่าวคำหยาบให้จับได้เสียซึ่งถูกศิษย์ แต่น้ำจิตก็
 ปรารถนา จะให้บริบูรณ์ด้วย เต็มเรียน แดะมรรค ผลถ่าย
 เดียว อนึ่งเมื่อจิตละเอียดถึงวาจาหยาบก็ไม่ใช่ผล
 วาจา ถ้าจิตหยาบถึงวาจาจะละเอียดก็คงเป็นผล
 อย่างประหนึ่งว่าบุคคลปรารถนาจะให้ฆ่าคน แดะบังคับ
 ด้วย วาจา อ่อนอ่อน วาจา เขาคณนไปให้นอน เป็น ดุชเกิด
 วาจาเป็นผลผลวาจาโดยแท้ เพราะจิตนั้นหยาบ ฯ
 กล่าวผลผลวาจาแก่ผู้มีศีลาคติคุณน้อย ก็มีโทษน้อย
 กล่าวแก่ผู้มีศีลาคติคุณมากก็มีโทษมาก อนึ่งผลผลวาจา
 ไม่ถึงที่กรรมบถคือจิตไม่หยาบมีโทษน้อย ที่ถึงกรรม
 บถคือจิตหยาบนั้นมีโทษมาก อนึ่งเมื่อกล่าวคำหยาบ
 ก็เกิดคือโท โสถกตำมีโทษมาก ถ้าโทโสช่ายจะอ่อนก็มี
 โทษน้อย ฯ

บางพระอาจารย์ว่า บุคคลจะกล่าวคำผลผลวาจา

เฉพาะผู้ใด คือจะตามนกกอยู่เฉพาะหน้าจึงเป็นมรุต
 วาจา บางอาจารย์ ว่าถึงคำ ดับหตงก็เป็น มรุตวาจา
 อธิบายคำก่อนว่า คำเฉพาะหน้านั้นเจตนามีกำดั่งกตา
 เพราะเหตุว่า อकारวกกตา ผู้ตองคำกรูอรรถนั้น ฝ่าย
 ข้างคำดับหตงหาเหมือนดั่งนั้นไม่ อธิบายคำหลังว่า
 บุคคลคิดเตียนพระอริยเจ้าตองอุปวาทนตราย เป็นดั่งคคา
 วรรณคกคาวรรณห้ามดั่งวรรคและมรรคมานดมาบค ครั้น
 เห็นโทษแล้วก็ขอขมาดับหตงก็พ้นโทษ อนึ่งพระอริย
 เจ้าดับตัณญ์ไปแล้ว แะไปขอขมาโทษที่กระทำมาปนกิจ
 ก็พ้นอันตราย กตาวคำหยาบคำดับหตงก็เป็นมรุตวาจา
 ฉะนั้นแต่ พรหมด้วยสัมภาวระคของค ๓ คือบุคคล
 ผู้อนอนตนจะพึงดำเนิน ๓ จิตโกธธ ๓ กิริยาอันดำเนิน ๓
 แะจิตโกธธนั้นเอาแต่อธิบายจะคำจึงเป็นมรุตวาจา ถ้า
 จิตโกธธด้วยอธิบายจะให้ถึงตาย ก็เป็นพยาบาทแท้
 หาเป็นมรุตวาจาไม่ ฯ

อกุศตเจตนาอันให้เกิดกายวจีประโยค ให้ผู้อื่นรู้
 ซึ่งตั้งอันหาประโยชน์มิได้ ชื่อว่าสัมมปปปทาป แะ

สัมผัสปฏาปนนั้นถ้าได้อาเสวนน้อย คือกระทำน้อยก็มีโทษ
 น้อย ถ้าได้อาเสวนมากก็มีโทษมาก ประการหนึ่ง
 กตาวสัมผัสปฏาปนเพื่อจะให้ผู้ใดเชื่อถือเอา ถ้าผู้
 บมีได้เชื่อถือเอาก็มีโทษน้อย ถ้าเขาเชื่อถือเอาก็มีโทษ
 มาก อนึ่งเมื่อกตาวหนักเดส์คือราคะเป็นต้น ชายจะ
 อ่อนก็มีโทษน้อย ถ้ากเดส์กตาก็มีโทษมาก มีสัมภาระ
 คือองค์ ๒ คือกระทำซึ่งถ้อยคำอันหาประโยชน์มิได้
 มีนํามาซึ่งการตยทธ และรวมยทธและนางดีดาเป็นต้น
 เป็นเบองหนวโนจิต ๓ กตาวอกลซึ่งถ้อยคำเห็น
 ปานดังหน ๓ และวจกรรมทง ๕ มีมถาวาทเป็นอาทิตัง
 กตาวแถวหน มีทวาร ๒ คือกายทวารและวจทวาร เมื่อ
 บุคคลดำแดงมถาวาทเป็นต้นด้วยกำมือเป็นอาทิ กรรมก็
 คงเป็นวจกรรม แต่ทวารนั้นเป็นกายทวาร เมื่อออก
 วจเภาทและกตาวก็เป็นวจกรรม ทวารก็เป็นวจทวาร
 ออกศตที่เป็นวจกรรมเฉพาะเกิดในกายทวาร ในวจทวาร
 ฉะนี้ บมีได้เกิดใหม่ในทวารแถ

จบวจกรรมแต่เท่านี้

ในมโนกรรมนั้น อภิขณว่าเฉพาะหน้าเพ่งหมาย
 ทรัพย์ของเขานั่น แล้วประพฤติด้วยจิตไปในทรัพย์ของ
 ผู้นั้น นนด้วย สามารถโดย เพ่ง หมาย ทรัพย์ ของ เขาผู้ใด
 ถ้าเจ้าของนั้นมีศัฏฐาทิคุณน้อยก็มีโทษน้อย ถ้าเจ้าของ
 มีศัฏฐาทิคุณมากก็มีโทษมาก เป็นอาทิตชนพวงรูตงอหินนา
 ทานนั้นเกิด มีสัมภาระคือองค์ ๒ คือทรัพย์ของผู้นั้น ๑
 น้อมไปแก้ตน ๑ แม้ว่าจะบังเกิดในเจ้าของแห่งผู้นั้น
 แล้วเกิด ถ้ายังบมิได้น้อมจิตไปว่าทรัพย์ของผู้นั้น
 เป็นของอาตมาเกิด ถ้ายังบมิได้น้อมจิตไปถึงทกรรม
 บลแต่

โทได้ปองร้ายจะยังประโยชน์ และสุข แห่งผู้อื่นให้
 ฌบหายชื่อว่าพยาบาท ๆ ปองร้ายแก่บุคคลผู้ใด ถ้าและ
 บุคคลผู้นั้นมีศัฏฐาทิคุณน้อยก็มีโทษน้อย ถ้าบุคคลผู้นั้น
 มีศัฏฐาทิคุณมากก็มีโทษมากเป็นอาทิตงน เหมือนกันกับ
 ฆรุตวาจามีสัมภาระคือองค์ ๒ คือสัตว์ผู้นั้น ๑ คิดว่า
 จะให้สัตว์ผู้นั้นนินทา ๑ แม้จะความโกรธแก้สัตว์
 ผู้นั้นก็บังเกิดคิดเป็นบาปแต่ แต่ทว่ายังบมิได้คิดว่า

ต้นว่าทานอันบุคคลให้มั่งผลอยู่เป็นแท้ มีจกาทิษฐีกถา
 เอาว่าห้ามไม่ อย่างนี้แสดงว่าวิปริตจากอาการอันถือเอา
 และทานอันบุคคลให้แล้ว ก็อวยผลปรากฏในอิชโธกและ
 พรโธก อย่างนี้แสดงว่ามีจกาทิษฐีกถาอันปรากฏ
 ด้วยอาการอันวิปริตนั้นแต่ ๗

มีจกาทิษฐีกถาจัดเข้าในประเภทแห่งกรรมบถนั้น ก็
 นิยมเฉพาะเอาแต่ทิฐฐิ ๓ ประการ คือ นัตถิกทิฐฐิ ๓
 อเหตุกทิฐฐิ ๓ อภิริยทิฐฐิ ๓ นัตถิกทิฐฐินั้นมีวัตถุ
 ๑๐ ประการ คือถือเอา (นัตถิ ทินน) ทานอันบุคคลให้
 ไม่มีผล ๑ (นัตถิ ยิฐฐิง) บุชาใหญ่ไม่มีผล ๑ (นัตถิ
 หุตัง) บุชาน้อยพอประมาณก็ไม่มีผล ๑ (นัตถิ สุกกร
 ทุกกรทนางง กัมมานัง ผลวิปาโก) การอันกระทำชอบทำ
 ผิด ก็ไม่มีผลวิบาก ๑ (นัตถิ อิชโธโก) โธกนั้นก็ห้าม
 ไม่ ๑ (นัตถิ พรโธโก) โธกอื่นก็ห้ามไม่ ๑ (นัตถิ
 สัตตาอุปปาติกา) สัตว์ทั้งหลายอันจุติมาบังเกิดก็หา
 บมิได้ ๑ (นัตถิ มาตา) ปฏิบัติมารดาที่หาผลบมิได้ ๑
 (นัตถิ ปิตา) ปฏิบัติบิดาที่หาผลบมิได้ ๑ (นัตถิ

ตมณพราหมณา) ตมณและพราหมณทั้งหตายอน
 ปฏิบัติและกระทำให้แจ้งซึ่งอิชโธกปร โธก แด้วแดดำแดง
 แก่ผู้นอกห้ามไม้ ๑ เป็นวัตร ๓๐. ประการในนัตถิก
 ทิฏฐิฉิน

อเหตุกทิฏฐิฉิน คืออติ ถือว่าอกุศลที่จะเป็นเหตุ
 ตกแต่งให้สัตว์เคราะห์หมองก็ห้ามไม้ กุศลจะเป็นเหตุตก
 แต่งสัตว์ให้บริสุทธิก็ห้ามไม้ได้ จะเคราะห์หมองก็เคราะห์หมอง
 เอง จะบริสุทธิก็บริสุทธิเอง หาเหตุและปัจจัยตกแต่ง
 บมิได้

อกริยทิฏฐิฉิน ถือว่าบุคคลจะตัดมอติดแต่เป็นอาทิ
 แห่งสัตว์อนควยตนกิด จะบงคบผู้นให้ติดกิด จะกิดข
 นดเนนผู้นด้วยทอนไม้และดินใหม่ด้วยตน และบงคบ
 ผู้นกิด จะทำให้เขาลำบากมีตนว่า ตัดอาหารและ
 ให้เขาเรื่อนจำเป็นตน ด้วยตนและไซ้ผู้นให้ทำกิด
 ฆ่าสัตว์ด้วยตนและไซ้ให้ผู้นฆ่า กระทำอทินนาทาน
 ด้วยตน และบงคบให้ผู้นกระทำกิด เป็นอาทิดังนี้ ก็
 บมิได้เป็นอันกระทำบาป บาปก็ห้ามไม้ และมีจณาทิฏฐิ

เป็นตัวอกุศลกรรมบถนั้น เฉพาะเอาแต่ทิฏฐิ ๓ ประการ
 ดังกล่าวมานี้เป็นด้วยทิฏฐิอื่น และอกุศลอื่นเป็น
 มโนกรรม ๓ ประการดังกล่าวแล้ว นีทวาร ๓ คือเมื่อ
 ยังกายพหุให้ไหวด้วยจิต อันประกอบด้วยอภิชฌา
 และจับมือเป็นอาทิแห่งผู้อื่น เพื่อจะหอมมาเป็นของตน
 กัด และไหวกายจับท่อนไม้เป็นอาทิ เพื่อจะประหาร
 ผู้อื่นด้วยจิตพยาบาทกต และไหวกายเมื่อกราบไหว้
 และยกอัญชัตถกรรม และเชดิรูปเทวดาอันกระทำด้วย
 แบ่งเป็นอาทิ อันจิตประกอบไปด้วยมีจิตทิฏฐิ ว่า
 เทวดาทรงหยาบมีชนรุกรามและอัสวรเป็นต้นนั้นประเสริฐ
 จะเกิดในสุคติ ทุกคติก็เป็นเพราะเทวดา จะเป็นเพราะ
 กุศลและอกุศลหาบมิได้ เป็นอย่างนี้ในกาดใดก็เป็นมโน
 กรรม ทวารก็เป็นกายทวารในกาดนั้น ถ้าแต่เพ่งหมาย
 ทรัพย์ของผู้อื่นด้วยจิตอันประกอบไปด้วยอภิชฌา และ
 ออกวาทว่าทรัพย์ของผู้อื่นนั้นเป็นของอาตมาเกิดดังนี้
 กัด และออกวาทด้วยจิตพยาบาทว่าสัตว์ทั้งหลาย
 จงลำบากจงมีผู้ฆ่าเสียเกิดจึงสาปศุณย์เกิดดังนี้ กัด และ

กล่าวคำว่า นัตถิ ทินนัง เป็นอาทิ ด้วยจิตอันประกอบ
 ไปด้วยมิจฉาทิฏฐิที่ดี ในกาตใดกรรมก็เป็นมโนกรรม
 ทวารก็เป็นวจีทวารในกาตนั้น ถ้าบมิได้ไหวกายและบมิ
 ได้ออกกวางา และนั่งที่สงบและยังจิตอันประกอบไป
 ด้วยอธิษฐาน และพยายามและมิจฉาทิฏฐิให้บังเกิดใน
 กาตใด กรรมก็เป็นมโนกรรม ทวารก็เป็นมโนทวารใน
 กาตนั้น อกุศลอันเป็นมโนกรรมเกิดในทวาร ๓ ฉะนั้น
 และทิฏฐิ ๓ ประการนี้ ถ้าเป็นนัยตเถยงกตบมิได้ ก็มี
 กำดั่งเดิมอกัน เพราะห้ามกรรมห้ามผลแห่งกรรมเหมือน
 กัน ถ้อยเถยงอนใดอนหนึ่งก็เป็นอนถอยเอาทั้ง ๓ เป็น
 มหาดำวชชตรา โทษนั้นมากหนักหนักกว่าบัญญัติอนันตริย
 กรรม ถ้าตละบมิได้แล้วก็เป็นวิฏฐาณ คือเป็นตอ
 เป็นหลักอยู่ในวิฏฐตงสาร บมิจาจะยกศีรษะขึ้นจากภพ
 ตงสารนี้ได้เคย ฯ

ในอรรถกถาขุททกปาฐ ว่าด้วยประโยคแห่งปาณา
 ตีบาตเป็นต้นดังนี้ ปาณาตีบาตมีประโยค ๖ คือ (สาหัต
 ถิก) ประโยค ๓ (อาณัตติก) ประโยค ๓ (นิส

ลัทธิ) ประโยค ๑ (ถาวร) ประโยค ๑ (วิชฌมย)
 ประโยค ๑ (อิทธิมย) ประโยค ๑ ประหารสัตว์อื่น
 ด้วยกาย และวัตถุอื่นเนื่องด้วยกายก็ดี ชื่อว่าลัทธิลัทธิ
 ประโยค และลัทธิลัทธิประโยคมี ๒ ประการ คือ เฉพาะ ๑
 ไม่เฉพาะ ๑ ในประหารเฉพาะนั้น ถ้าเฉพาะ
 ประหารสัตว์ใดสัตว์หนึ่งตาย ผู้ประหารจึงต้องปาณา
 ติบาตแด

ในประหารไม่เฉพาะนั้น คือว่าให้ทั่วไปว่าสัตว์
 ทั้งปวงจงตายเถิด ผู้ประหารต้องปาณาติบาต ด้วย
 สัตว์ทั้งปวงตายเพราะเหตุประหารนั้น อนึ่งสัตว์นั้นจะ
 ตายในขณะประหารก็ดี ตายในภายหลังด้วยโรคนั้นแท้
 จริงก็ดี ผู้ให้ประหารนั้นต้องปาณาติบาต แต่ใน
 ขณะแรกประหารนั้นแท้จริง ถ้าให้ประหารด้วยอธิบาย
 จะให้ตาย และยังมีทันตายก็ให้ประหารใหม่ ด้วยจิต
 อื่นคือจะมีให้ตาย ถ้าและตายในภายหลังด้วยประหาร
 ก่อน ผู้ให้ประหารต้องปาณาติบาตแต่แรกประหารนั้น
 แท้จริง ถ้าตายเพราะประหารที่ครบ ๒ ก็มิได้เป็นปาณา

ติบาท ถ้าตายด้วยประหารทั้ง ๒ ก็เป็นปาณาติบาท
 เพราะประหารก่อนแท้จริง ถ้าบิณฑาตายด้วยประหารทั้ง ๒
 ก็บิณฑาเป็นปาณาติบาทแต่

คนเป็นอันมากให้ประหารแก่ผู้เดียว ๆ ตายด้วย
 ประหารของผู้ใด ปาณาติบาทก็เฉพาะเป็นแก่ผู้หนึ่งแต่ ๆ
 อยู่ในที่โกธแล้วแต่บังคับ ชื่อว่าอาณัติตักประโยค ๆ
 ก็มี ๒ ประการ คือเฉพาะและบิณฑาเฉพาะ ช่างไม่
 เฉพาะนั้นว่าเมื่อเขาทรมกับชาติก็ และบังคับห้ามขม
 บิณฑาได้ว่า ท่านจงยงคณ จงประหารคณ จงฆ่าคณ
 และผู้บังคับบิณฑาคนเดียวก็น่าได้ คนทั้งสองคือผู้บังคับ
 และผู้บังคับบิณฑา ต้องปาณาติบาทเท่าผู้เดียวตายนั้น
 ถ้าและ คนผู้ ต้อง ประหาร ตาย นั้นเป็น บิณฑา มารดาของผู้
 บังคับ ๆ ก็ต้องอนันตริยกรรม ถ้าเป็นพระอรหันต์
 ประหารตาย คนทั้งสองก็ต้องอนันตริยกรรม ถ้าผู้
 ต้องประหารตายนั้นเป็นบิณฑามารดาแห่งผู้บังคับ ๆ ก็
 ต้องอนันตริยกรรมแต่ผู้เดียว ถ้าว่าผู้บังคับเฉพาะสั่งว่า
 ท่านจงฆ่าผู้ซึ่งบุคคลผู้หนึ่ง ๆ คือคนสูงคนต่ำและได้

๕ ๕ ๕ ๖ ๕ ๖ ๖
 เตอแดงเตอเขียว และนงเหนอคอซาง และนงทามกตาง
 ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖
 หตงซาง และผู้รับบังคับฆ่าเตยซึ่งคนอื่นถูกตามคำบังคับ
 ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖
 คนทงต้องก็ตองปาดนาติบาท ถ้าผู้ตายนั้นเป็นอนันตริย
 ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖
 วัตถุ คือบิตามารดาและพระอรหันต์ ก็ตองอนันตริย
 ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖
 กรรมตามท ถ้าผู้รับบังคับฆ่าเตยซึ่งบุคคลผู้อนัต
 ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖
 คำบังคับ ผู้บังคับก็มีเป็นปาดนาติบาทเพราะผิด
 ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖
 ตั้งเกตแด ๖

ในอาณัติติกประโยคนั้นนิยมน คือเฉพาะบังคับ ๖
 ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖
 ประการ คือวัตถุ ๓ กาด ๓ โอกาส ๓ อาวุธ ๓
 ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖
 อิริยาบถ ๓ กิริยาวิเศษ ๓ และวัตถุนั้นคือสัตว์อันจะ
 ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖
 ฟังฆ่า กาดนั้นคือเวดเข้าเวดาเย็นเป็นอาทิ และกาดอัน
 ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖
 หุ่น และกาดอันมีกาดัง และกาดอันมีเพียรเป็นอาทิ
 ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖
 โอกาสนั้นคือที่บ้านและป่า และประตูเรือน ทามกตาง
 ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖
 เรือน และตรอกและทางสามแพร่งเป็นอาทิ อาวุธ
 ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖
 นั้น คือดาบ คือปืน คือหอก เป็นอาทิ อิริยาบถนั้น
 ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖
 คือเดิน คือนั่ง เป็นอาทิแห่งสัตว์อันจะฟังฆ่า กิริยา

วิเศษนั้น คือแทง คือตัด คือทำลายเป็นอาทิ ๓

ผู้บังคับให้ฆ่าสัตว์ ผู้ใดผู้รับคำสั่งยังวัตถุให้คด
คือฆ่าเสียซึ่งสัตว์อันจากสัตว์นั้นกิต ผู้บังคับให้ประหาร
ข้างหน้าแล้วจึงฆ่าเสีย ผู้รับบังคับนั้นประหารข้างหลัง
ข้างซ้ายข้างขวากิต ประหารในท่อนกิต ให้คด
จากที่บังคับแล้วฆ่าเสีย ผู้บังคับก็มีเป็นปาณาติบาต ๆ
ก็เป็นแต่ผู้รับบังคับผู้เดียว ถ้าผู้รับคำสั่งนั้นมิได้ให้
คด แต่ฆ่าสัตว์นั้นด้วยมือผู้บังคับ ผู้บังคับก็ต้องปาณา
ติบาตแต่ในขณะนั้นผู้รับบังคับนั้น ผู้รับบังคับนั้นต้อง
ปาณาติบาตในขณะนั้น ถ้าวัตถุที่ฆ่าคือสัตว์ผู้ตาย
นั้นเป็นสัตว์เดรัจฉานกิต เป็นมนุษย์อนกิตเป็นแต่ปาณา
ติบาต ถ้าเป็นบิดามารดาและพระอรหันต์ ก็เป็นอนันตริย
กรรมตามท อนุवादด้วยผิดถูกถึงเกิดในวัตถุใด ในกาต
นั้นถ้าผู้บังคับมิได้เฉพาะว่าฆาตกรว่าตนว่าตนให้ฆ่าใน
เวตาเข้า ผู้รับบังคับก็ฆ่าเสียในเวตาเข้าวันใดกิต ก็มิ
ผิดถึงเกิด ถ้าผู้บังคับให้ฆ่าในเวตาเข้าวันนั้น และผู้รับ
บังคับนั้นฆ่าเสียในเวตาตะวันออกกิต เวตาเยนกิต เวตา

๒๑ ๑ ๕๘๘ ๘๘ ๑ ๒๑๑ นิเป็นปาณาติบาต
 ชาวนพรหมกต กตตังเกตตมุงคบบมิเป็นปาณาติบาต
 ๕ ๑ ๒ ๒ ๒๑ ๑ ๕ ๑ ๕
 คงเป็นอยู่แต่ผู้ฆ่า ถ้าแต่ผู้รบงคบบนเพยรเพื่อจะฆ่า
 ๒๘
 ในเวดาเข้ากคตาด ไปฆ่าได้ต่อเวดาเที่ยงกตตังเกต
 ๒๑๑ นิเป็นปาณาติบาต ๕ ๒๑ ๑ ๒๑
 มุงคบบมิเป็นปาณาติบาต พงรตตังเกต ถ้าตังเกต
 ๕ ๕
 ในประเภทแห่งกาตโดยนัยอันกล่าวมานั้นเกิด ๓

ในโอกาสนั้นผู้บังคับบัญชาท่านจึงฆ่าซึ่งสัตว์นั้น อัน
อยู่ในบ้าน และผู้รับบังคับฆ่าเสียซึ่งสัตว์นั้น อันอยู่ใน
บ้านทั้งปวงบ้านใดบ้านหนึ่งกับมีผลดังเกิด ถ้าผู้บังคับ
กำหนดให้ฆ่าในบ้านแท้จริง และผู้รับบังคับไปฆ่าเสีย
ในป่าก็ บังคับให้ฆ่าในป่าและไปฆ่าในบ้านก็ บังคับ
ให้ฆ่าในภายในประเทศเรือน และฆ่า ณ ที่ตามกลางเรือนก็
เกิดดังเกิด นักปราชญ์พึงรู้ซึ่งผิดถูกดังเกิดในประเภท
แห่งโอกาสโดยนัยนี้เกิด

ในอาวุชนัน ผู้บังคับบมได้นิยมว่า ให้ฆ่าด้วยดาบ
ด้วยปืน และบังคับแต่ว่าจงฆ่าด้วยอาวุ ผู้รับคำให้ฆ่า
ด้วยอาวุทงปวงกมผิดดังเกศ ถ้าผู้บังคับว่าให้ฆ่าด้วย
ปืน ผู้รับคำให้ฆ่าด้วยดาบก็ผิด บังคับให้ฆ่าด้วยดาบเต็ม

น และฆ่าด้วยดาบเล่มอื่นก็ดี ถ้าและดาบต้องคมบังคับ
ให้ฆ่าด้วยคมข้างนี้ และฆ่าด้วยคมข้างหนึ่งก็ดี ด้วย
พนักดาบก็ดี ด้วยปลายดาบก็ดี ด้วยชนดาบก็ดี ก็ผิด
ดังเกิดแต่

นักปราชญ์พึงรู้ผิดถูกดังเกิดในประเภทแห่งอาวุธ
ทั้งปวงโดยนัยนี้เถิด

ในอิริยาบถนั้น ถ้าผู้บังคับว่าจงฆ่าซึ่งสัตว์นั้นนอนเดิน
ไป และผู้รับใช้ก็ฆ่าสัตว์นั้นนอนเดินไปกับมีผิดดังเกิด
ถ้าผู้บังคับว่าจงฆ่าสัตว์นั้นนอนเดินแท้จริง และผู้รับบังคับ
นั้นฆ่าซึ่งสัตว์นั้นนอนดังเกิด ผู้บังคับว่าจงฆ่าสัตว์นั้น
อยู่แท้จริง ไปฆ่าสัตว์นั้นนอนเดินไปก็ผิด ดังเกิดแต่

ถ้าต้องดังเกิดหรือผิดดังเกิด ในประเภทแห่งอิริยาบถ
ทั้งปวง นักปราชญ์พึงรู้โดยนัยนี้เถิด

ในกิริยาวิเศษนั้น ถ้าผู้บังคับนั้นว่าจงแทงให้ตาย
ผู้รับคำใช้ก็แทงตามคำบังคับกับมีผิดดังเกิด ผู้บังคับว่า
จงแทงให้ตาย ผู้รับบังคับพ่นให้ตายก็ผิดดังเกิด ถ้าถูก
ดังเกิด หรือผิดดังเกิดในประเทศแห่งกิริยาวิเศษทั้งปวง

นักปราชญ์พึงรู้โดยนัยดังนี้เถิด

๗

ปรารถนาจะฆ่าสัตว์และสัตว์ไปซึ่งเครื่องประหารด้วย
 กาย และวัตถุอื่นเนื่องด้วยกายชื่อว่านิสสัคคิยประโยคๆ
 ก็มี ๒ คือเฉพาและบมิได้เฉพา ที่เฉพานั้น ถ้า
 เฉพาจะฆ่าสัตว์ผู้ใดและสัตว์นั้นตาย จึงเป็นปาณา
 ติบาต ที่ไม่เฉพานั้น สัตว์นั้นตายเพราะประหารเท่าใด
 ก็เป็นปาณาติบาตเท่านั้น เหมือนนกกับกาตนิยมตกถ้าว
 แล้ว

๗

ขุดบ่อและตั้งไวซึ่งกระดานอิงเป็นคนเพื่อจะฆ่าสัตว์
 ชื่อว่าถาวรประโยค และถาวรประโยคก็มี ๒ ประการ
 คือเฉพาและบมิได้เฉพา ที่เฉพานั้นเฉพาจะให้
 สัตว์ผู้ใดตกตาย และสัตว์นั้นตกตายจึงเป็นปาณาติบาต
 ถ้าไม่เฉพาเจตนาทั่วไปว่า สัตว์ทั้งปวงจงตกตายเถิด
 สัตว์ตกตายเท่าใดก็เป็นปาณาติบาตเท่านั้น อนึ่งบ่อเป็น
 คนนั้น เจ้าของเดิมผู้ทำไวช้ายเสียและให้เบ่งถ้ำก็ดี ถ้า
 และสัตว์ผู้ใดผู้หนึ่งตายเพราะบ่อนั้น เจ้าของเดิมก็ต้อง
 ปาณาติบาตอยู่ ถ้าและบ่อนั้นเจ้าของเดิมก็ดุษูณกต

ถมเดี่ยวให้เต็มอแผ่นดินแล้ว และมีผู้ขุดมุดดินก็ดี ขุดราก
 ไม่เผือกมันก็ดี กระทำให้เป็นหลุมเป็นบ่อลงใหม่ก็ดี
 หนึ่งฝนตกลงและบังเกิดเป็นเปลือกตมก็ดี และสัตว์ผู้ใด
 ผู้หนึ่งลงไปไหนหนต้องอยู่ไปมิได้และตาย เจ้าของเดิม
 มีพินาณาติบาต ถ้าและบ่อนั้นผู้ใดได้ และผู้ใดก็ดี
 ผู้หนึ่งก็ดี กระทำให้กว้างออกให้ลึกกลงกว่าเก่าก็ดี คน
 ทั้งสองนั้นก็พินาณาติบาตด้วยกันแต่ ในกระดานอิง
 และย่นค้เป็นคั้น ทำไฉนด้วยยังไม่ถ้าปศุณย์ตราบใด ก็
 เป็นกรรมพหุชคือนองด้วยพินาณาติบาต โดยสมควร
 แก่บังเกิด ๗

อิทธิมยประ โยคก็เหมือนว่าแล้วในกรรมบถ ๗

อิทธินาทานมีประ โยคคือ ส่าหัตถิก ดักด้วยตนเอง
 อาณัติคิกประ โยคบังคับให้ผู้อื่นดักเป็นอาทิ ก็พึง
 พิจารณาตามนัยแห่งพินาณาติบาตนั้นเถิด ๗

มุสาวาทและอพรหมจริยเหมือนว่าแล้วในกรรมบถ ๗

จะว่าด้วยโทษใน พินาณาติบาต เป็นต้นตามลัทธิพหุ
 สุตระ มีพระพุทธเจ้าตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พินาณา

ติบาทบุคคลผู้ใดต้องได้พญกระทำเนื่อง ๆ แล้วยังบุคคล
 ผู้กระทำนั้นให้เกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน กำเนิด
 เปרטวิสัย โทษที่เบาว่าโทษทั้งปวงนั้น ว่าเมื่อเกิด
 เป็นมนุษย์จะมีอายุน้อย แต่พอต้งปฏิสนธิก็ย่อยไป บางที
 แต่พอหลุดจากครรภ์กายเป็นอาตังน คือผดแห่ง
 ปาณาติบาตตังนแท้จริง จะเป็นผดแห่งกรรมอันอื่นหา
 บมิได้

อทินนาทานเล่า บุคคลต้องได้พญเนื่อง ๆ แล้วยังให้
 ผดไปบังเกิดในอบายมรรคเป็นต้น ผดที่เบาว่าทั้งปวง
 นั้น คือบังเกิดเป็นมนุษย์ จะให้หนีหายจากภกตัมบัติ
 แม้จะหาได้ก็ไวกไม่คงเคย อันเป็นอันดังดีแห่งอทินนา-
 ทาน กาเมศุมิจฉาจารย์นั้น บุคคลต้องได้พญทำเนื่อง ๆ
 แล้วยังให้เกิดในอบายมรรคเป็นต้น โทษที่เบาว่าทั้งปวง
 เมื่อบังเกิดเป็นมนุษย์ ก็ยังมีเวรพยาบาทให้เจ็บไปกับด้วย
 ชาติก จะมีชาติกมาก ใคร ๆ ได้เห็นก็จะยังเวรให้บังเกิด
 บมิได้ระงับเคย โทษเห็นปานฉะนี้ เป็นอันดังดีแห่งกาเม-
 ศุมิจฉาจารย์ อันทำร้ายในของที่ล้นผดอันผู้นรรักษา

หวงแหนอยู่ณ

๗

มุดาวาทนนเฒ่า บุคคลต้องเฒ่าเพียงเื่อง ๆ ก็จะทำให้เกิด
ในอบายมีนรกเป็นต้น ว่าด้วยโทษที่เบา เมื่อบังเกิดเป็น
มนุษย์ ก็ยังคำคู่อันมิได้จริงให้เป็นไป คือเขาจะได้
โทษเอาเปล่า ๆ โทษอันคนทั้งปวงกระทำก็จะมาตก
เบองบนแห่ง บุคคลอัน มักเจรจามุดาวาท แต่ชาติก่อนนั้น
โทษเป็นอาทิดังนี้ เป็นอันถึงแห่งมุดาวาทแดง ๗

สุราปานนนเฒ่า ถ้าบุคคลเฒ่าเพียงเื่อง ๆ ก็ให้เกิดใน
อบายมีนรกเป็นต้นเหมือนกัน โทษที่เบาธวาทงนน คือ
เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ก็จะให้เป็นบ้า ให้มีจิตฟุ้งซ่าน
คั่งไค้เป็นบ้าตาย ด้วยเหตุดังนี้ ๗

สุราเมรยมีชชปานนน จึงเป็นมหาธาวัชชโทษหนัก
กว่าทุกศีตกรรมทั้ง ๕ มีปาณาติบาตเป็นอาทิ เพราะเหตุ
ว่ามีผลเป็นบ้าเดียดตี เป็นอันตรายแก่จริยธรรม ว่าโดย
ประเภทสุรามี ๕ ประการ คือปิฎฐสุรา ๑ โอิทสุรา ๑
ปุมสุรา ๑ กิณณปักชิตตาสุรา ๑ สัมภารสังยุตตาสุรา ๑
ปิฎฐสุรานันคอสุราอันเขากระทำด้วยแบ่ง คือเขา

แบ่งไล่ภาชนะแล้วได้นำพอดสมควร ขยำแล้วก็หมักไว้ ฯ

โอทนต์รานั้น เขากระทำด้วยข้าวสุกเหมือนกันกับ
ปฏฐาสุตรา ฯ

ปฏฐาสุตรานั้น กระทำด้วยขนม ก็กระทำเหมือนกัน ฯ
กถณบักขิตตานัน คือสุตราได้แบ่งเชื้อ ฯ

ตั้งการตั้งยุตตานนคอบประกอบไปด้วยเครื่องปรุงเป็น
อันมาก มีเมล็ดคัพพัฏฐกาคเป็นต้น ฯ

เมรยมี ๕ ปุพผาสโว คือเมรยอันกระทำด้วยรตแห่ง
คอกมะทรางคณอนแซไว้นาน ๑ ผดาสโว คือเมรย
อันเขาขยำซึ่งผดไม้มะทรางเป็นต้น แล้วกระทำด้วย
รตแห่งผดไม้นนแซไว้นาน ๑ คพาสโว คือน้ำอ้อยคอง
ไว้นาน ๑ มรวาสโว คือ เมรยกระทำด้วยรตแห่งผดไม
มีมะทรางเป็นต้นอันเป็นปกติ คือบมิได้ขยำแะคองไว
นานกว่า น้ำผึ้งไว้นานกว่า ๑ ตั้งการตั้งยุตโต น้ำคอง
ด้วยเครื่องปรุงต่าง ๆ มีรตแห่งส้มอแะมะขามบ้อม
แะเครื่องเผ็ดเป็นต้นคองไว้นาน ๑ เป็นครบ ๕ สุตราแะ
เมรยทั้งสองนั้น ชื่อว่ามัทธ ด้วยอรรถว่า จะพึงเมา

และให้ประมาทวัตถุอื่น ๆ จากสุรา ๕ เมรัย ๕ กัดทกน
 เมาและให้เกิดความประมาทแล้ว ก็ขอว่ามชชทงต้น
 เจตนาอันคมกนซึ่งสุราเมรัยนั้น ขอว่าสุราเมรัยมีชชปมา-
 ทัฐฐาน ด้วยอรรถว่าเป็นเหตุแห่งความประมาทมีองค์ ๔
 สุราหนึ่ง อัญญตรตา คือเครื่องเมาที่มีสุราเป็นต้นอันใด
 หนึ่งหนึ่ง ๒ ปาตุกามยตาคิตตัง ปฏฐิตัง คือจิตอันมี
 ปรารภนา เพื่อจะดื่มกินก็ปรากฏ ๑ ศชชัญญวามัง
 อาบชชติ คือบุคคลถึงซึ่งความพยายามสมควรแกจิต
 หนึ่ง ๑ ปีเตจ ปวัตติ คือเมื่อดื่มกินแล้ว สุราก็เข้าไปใน
 ภายในคอ ๑ เป็นครบ ๔ ๗

โทษสุราปานนั้น ว่าโดยพิสดารในกุมภชาดก แต่
 ถึงกาลสุตร ในถึงกาลสุตรนั้นตรัสเทศนาประทานโอวาท
 แก่ถึงกาลมานพ ว่าดูก่อนคฤหบดีบุตร กิริยาอันบุคคล
 ต้องเสพย์ซึ่งสุราเมรัยเนื่อง ๆ นั้นเป็นอุบาย คือเหตุจะ
 ให้ฉิบหายแห่งโภคสมบัติ สมบัติทั้งเกิดแล้วก็จะสิ้นไป
 ที่ยังบมิได้บังเกิดก็จะไม่บังเกิดชนได้ เมื่อจะตำแดงโทษ
 จึงตรัสว่า ดูก่อนคฤหบดีบุตรเสพย์สุราเนื่อง ๆ นั้นมีโทษ

๖ ประการ เห็นประจักษ์ในอาคมภาพ อันเป็นปัจจุบัน
ชาตน์ ชนชาน์ คือ ความฉิบหายแห่งทรัพย์ ๑ กตหป-
วิทัศนน์ คือยังความทะเลาะให้จำเวญ ๑ โรคนังอายตน์
คือ เป็นเขตเป็นแดนแห่งโรค มีจักขุโรคเป็นต้น ๑ อภิกตติ
ตัญชนน์ คือยังคำครหานินทาให้บังเกิด ๑ โกป็นนิชังสน์
คือเป็นเหตุดำแดงซึ่งทตบอณยหริ ให้กำเริบ ๑ บัญญา
ทุพพลกรณน์ คือกระทำให้โดกัยบัญญัติทุพตภาพ ๑
เป็นครบ ๖ ว่ามานด้วยโทษแห่งบัญญัติชเวรมีปาณา
ติบาตเป็นต้น

ถ้าคนจะว่าด้วยผลแห่งเวรมณ คือ เวรจากปัญญาวิ
 เสร็จเจตนา มีปาณาติบาตเป็นต้นได้ เวรจากปาณาติบาต
 มีผลดังนี้ดังต่อไปนี้ ๑. อังคปัจจัยกัมมบันหนคา คือ
 บริบูรณ์ด้วยองค์พหุพอใหญ่ ๑. อาโรหปรินาหสัม
 บัตติ คือ บริบูรณ์ด้วยอาคมสูงทรงระวางระไวและกลม
 กดอมเป็นอันดี ๑. ชวล์มบัตติ คือ บริบูรณ์ด้วยกำลังอัน
 ว่องไว ๑. สุปัตติฏฐิตปาทกา คือ มีบาทาประดิษฐานเป็น
 อันดี ๑. จารุกา คือ อดภาวะรุ่งเรืองด้วยดีสรรพพรรณ ๓

มุกตา คือสภาวะมีจิตอ่อนไม่กระด้าง ๑ สัจจตา คือ
 สภาวะสะอาด ๑ สूरตา คือสภาวะแก่วกดำ ๑ มหา
 พดตา คือสภาวะมีกำลังมาก ๑ วิสัฏฐวจนตา คือมี
 ถ้อยคำสัตตด้วย ๑ โดกบียตา คือเป็นท่อนพึงรักแห่ง
 โดกทั้งปวง ๑ อเมชชปรีดตา คือมีบริษัทมิได้ทำลาย ๑
 อณัมภิตา คือมีกายบมิได้สะทกสะท้านหวั่นไหว ๑ ทุปป-
 ริงสิตา คือ ศัตรูจะขจัดเป็นอันยาก ๑ ปรุบักกเมน
 อมรณตา คือ สภาวะบมิตายด้วยความเพียรแห่งผู้อื่น ๑
 อนันตปริวารตา คือจะมีบริวารเป็นอันมาก ๑ สूरุปตา
 คือจะมีวรรณรูปอันงาม ๑ สุตตฐานตา คือมีสุตฐาน
 องค์กายพอันงาม ๑ อปฺปพาสตา คือมีอาพาธอันน้อย ๑
 อโถกิตา คือมีความโศกน้อย ๑ ปิเยหิมนาเปหิตตริ
 อวิปปโยคตา คือมิได้พลัดพรากจากสัตว์และสิ่งขารอัน
 เป็นที่รักจำเริญใจ ๑ ทัชชายุกตา คือมีอายุอันยืนเป็นอาทิ
 ฉะนี เป็นผลแห่งปาณาติปาตาเวรมณฺเฑ

ผลคือมีทรัพย์มาก ๑ มีข้าวเปลือกมาก ๑ มีเครื่อง
 บริโภคคือของใช้ และเครื่องอดังการเป็นอันนาคจะนับ

บมิดได้ ๑ คือจะบังเกิดแห่งโลกสมบัติอันยังบมิดได้บังเกิด ๑
 คือถาวรมั่นคงแห่งโลกสมบัติอันบังเกิดแล้ว ๑ คือได้ซึ่ง
 โลกสมบัติอันปรารถนาเป็นอันเร็วพลัน ๑ คือมีโลกสมบัติ
 มิได้เป็นสาธารณพิบัติ ด้วยราชภัย โจรภัย อุทกภัย
 อคคภัย และญาติอันบมิดได้เป็นทริก ๑ คือได้ซึ่งทรัพย์
 อันบมิดได้ทั่วไปแก่ผู้อื่น ๑ คือได้ซึ่งโลกุตตรทรัพย์ ๑
 คือจะมีใครซึ่งสภาวะไม่มี ๑ คือจะมีไฉนซึ่งถ้อยคำว่า
 ไม่มี ๑ คือสภาวะอยู่เป็นสุข ๑ เป็นอาทิตยนี้ เป็นผล
 แห่งอันเว้นจากอกุศลนาทานแต่ ฯ

ผลคือสภาวะปราศจากข้าศึก ๑ คือเป็นทริกแห่งคน
 ทั้งปวง ๑ คือมีปกติได้ซึ่งเครื่องบริโภคนและอุปโภค มี
 ขาวน้าและผ้านุ่งผ้าห่มและที่นอนเป็นอาทิ ๑ คือนอนเป็น
 สุข ๑ คือคนเป็นสุข ๑ คือพ้นจากอบายภัย ๑ คือคนเป็น
 บุรุษมีควรแก่อันใด ซึ่งอาตมาภาพเป็นหญิงเป็นกะเทย ๑
 คือมีความโกรธน้อย ๑ คือสภาวะมีปกติกระทำกิจการ
 โดยเคารพ คือมีปกติกระทำกิจการให้ประจักษ์แจ้ง ๑
 คือบมิดได้คอดก ๑ คือสภาวะบมิดได้กมฺหาเพราะปราศ-

จากเทศ ๑ คือสภาวะเป็นทริก ซึ่งกันและกัน แห่งหญิง
 และชายทั้งหทัย ๑ คือสภาวะมีอินทรีย์และจักขุได้ค-
 ษานชีวหากายอันบริบูรณ์ ๑ คือสภาวะมีลักษณะอัน
 บริบูรณ์ ๑ คือสภาวะปราศจากทริทกเยจ ๑ คือสภาวะ
 มีความชวนชวายเป็นอันน้อย ๑ คือสภาวะอยู่เป็นสุข ๑
 คือสภาวะมิได้มีภัยแต่ทั้งปวง ๑ คือสภาวะมิได้ปราศ-
 จากสิ่งของอันเป็นทริก ๑ เป็นอาทคังน เป็นผลแห่ง
 อพรหมจริยาเวรมณเฑ ๓
 ผลแห่งอินเวณจากกาเมศมีจณาจาร์กเหมือนกัน ๓
 ผลคือ สภาวะ มีอินทรีย์ มีจักขุ เป็นคน อันมองได้ ๑
 คือสภาวะมีปกติ ทถาวถ้อยคำอันไพเราะดัดดวย ๑
 คือสภาวะมีทันตาอันเต็มอและชิตและบริสุทธ ๑ คือมี
 กายบมิได้พินักผอมนัก ๑ คือมีกายบมิได้ค้ำนักสูงนัก ๑
 คือมีสัมผัสอันเป็นสุข ๑ คือมีกลิ่นโอษฐ์หอมดุจกลิ่นดอก
 อุดต ๑ คือมีบริษทอันชวนชวายเป็นอันดี ๑ คือมีถ้อยคำ
 อันบุคคลพึงเชอ ๑ คือมีชีวหาอันบางและมิดัดโหดอัน
 แดงอันเต็มอันด้วยกตบดอกบัวและอูบต ๑ คือมีจิต

บมิได้ฟังชาน ๑ คือปราศจากถ้อยคำอันเป็นอางแต่ะไบ ๑
เป็นอาทตังน คือผลแห่งอนเวณจากมุดาวาทแด ๗

ผลคือรูเป็นอันเร็วพดณในกิจการ อันเป็นขอคิตแต่ะ
อนาคตแต่ะปัจจุบัน ๑ คือสภาวะมัตตัตตังมณอยู่ทุกเมื่อ ๑
คือมิได้เป็นบ้า ๑ คือภาวะมัตตัญญา ๑ คือบมิได้หวาด
ไหว ๑ คือบมิได้ง่วง ๑ คือบมิได้เป็นบ้าหน้าตาย ๑
คือบมิได้มัวเมา ๑ คือบมิได้ประมาท ๑ คือบมิได้หลง ๑
คือบมิได้มีกายกำเริบ ๑ คือบมิได้กระวนกระวาย ๑ คือ
หาผู้รังเกียจบมิได้ ๑ คือมัตตชวณชวายนอย ๑ คือประกอบ
ด้วยสุข ๑ คืออนุภคคณนภถอยงนท ๑ คือมัตตกติกถาว
คำสัตย์ ๑ คือบมิได้ถ้าวคำถ้อเสียด ๑ คือบมิได้ถ้าว
คำหยาบ ๑ คือบมิได้ถ้าวคำอันหาประโยชน์มิได้ ๑
คือบมิได้เกียจคร้านในกตางคณกตางวัน ๑ คือภาวะเป็น
กตัญญู ๑ คือภาวะกระทำคุณท่านให้ปรากฏ ๑ คือ
ไม่ตระหนี่ ๑ คือบริจาคทาน ๑ คือมัตต ๑ คือภาวะ
ซื่อตรง ๑ คือมีความโกรธน้อย ๑ คือมีความตะอาย
แต่การบาป ๑ คือละทิ้งแต่การบาป ๑ คือมัตตวิริยอันซื่อ ๑

คือภาวะมีบุญญามาก ๑ คือมีธรรมโมชบุญญา ๑ คือ
 ไปด้วยญาณคติในที่ทั้งปวง ๑ คือภาวะฉลาดในเหตุและ
 มีใช้เหตุ ๑ เป็นอาทิฉะนี้ คือผลแห่งอันเว้นจากสุราเมรย
 มัชชปมาทฐฐานแด ๗

ถวาย^๕เนอความในอาคาริยวินัย คือเว้นจากอกุศล
 กรรมบถ และโทษในบุญจิรวร และผลแห่งอันดี
 แห่งเวรมณี ๔ มี^๕เว้นจากปาณาติบาตเป็นต้น โดยตั้งเขบ
 ด์ของพระเดชพระคุณ ควรประดับ พระบุญญาบารมี^๕ท่าน
 ขอถวายพระพร ๗

มงคล ๓๘ ประการ

อาคมภาพพระอริยวงษมนั้ รับอาราธนาแต่งตั้ง
ความมงคล ๓๘ ประการโดยสังเขป ตามพระบาติใน
พระคัมภีร์พระมงคลที่ป็นอรรถกถามงคลสูตร และ
พระตำราศีลมูลจยภาณ วารอรรถกถา ถวายต้นของ
พระเดชพระคุณตามสติปัญญา กับชนวิสัยทชากร และ
มงคล ๓๘ นั้ เดิมทีเทวดาคิดผูกเป็นคาถาอันหนึ่ง คือ
พหูเทวา มนุสส์ดาจ มังคตานี ฯลฯ พรุหิ มงคลมุตตมัง ฯ
• มากกราบทูลเป็นมงคลปริศนา พระองค์จึงตรัสเทศนา
จำแนกมงคล ๓๘ ประการ ด้วยพระคาถา ๓๐ พระคาถา
คือตั้งแต่บทอเล่วนาจพาดานัง คดอดไปจนถึง ฌฏฐัธัส
โดกขัมเมหิเป็น ๓๓ กับทั้งเอาทิต้านิ กัตวาน เป็นคาถา
ที่สุด

ในปฐมคาถานั้นนับมงคลได้ ๓ ประการ อเล่วนาจะ

พาดานัง คือมิได้เสวนคบหาด้วยคนพาดเหมือนด้วยครู
 ทงหกัมบุรณกัถ์สัปเป็นคัณฑ์จัดเป็นมงคดประการ ๓ ปัณ-
 ทิตานัญญุเสวนา คือเสวนคบหาด้วยนักปราชญ์ มี
 พระพุทฺธเจ้าและพระปัจเจกพุทฺธเจ้าเป็นคัณฑ์ จัดเป็นมงคด
 ประการ ๓ ปุชาจ ปุชฌยานัง คือบูชาซึ่งวัตถุอันควรแก่
 บูชามิพระพุทธเจ้าเป็นคัณฑ์ ด้วยเครื่องอามิสบูชาและ
 ปฏิบัติบูชาจัดเป็นมงคดประการ ๓

ในทุติยคาถานนกันบมงคดได้ ๓ ปฏิรูปเทสวาโสจ
 คืออยู่ในประเทศอันสมควร คือที่อันเป็นที่ตั้งแห่งโพธิ
 บตตงกกต และทศรต์เทศนาพระธรรมจักร และทกระทำ
 ยมกปาฏิหาริยกต อนึ่งชมพุทฺธปทงปวงอันกว้างประมาณ
 หหมโยชนัน ก็เรียกว่ามชฌิมประเทศ เมืองอนุราชบุรี
 มีในลังกาทวิป ก็ชื่อว่ามชฌิมประเทศ ประเทศอันใด
 เป็นที่เกิดแห่งบุญญกิริยาวัตถุ ๑๐ ประการ มีทานเป็นคัณฑ์
 ประเทศอันนั้นกชื่อว่าประเทศอันสมควร อยู่ในประเทศ
 อันสมควรคังน ก็จัดเป็นมงคดประการ ๓ ปุพเพจ กต
 ปุญญาตา คือกุศลอันบุคคลปรารภ ซึ่งพระพุทธเจ้าและ

พระปัจเจกพุทธเจ้าเป็นอาทิ แล้วกระทำไว้ในอดีตชาติ
ปางก่อน ก็จัดเป็นมงคลประการ ๑ อดีตสัมมาปณิธิ
คือยังตนหาคติได้ให้ตั้งอยู่ในคติ หาศรัทธาได้ให้ตั้ง
อยู่ในศรัทธาเป็นต้น ก็จัดเป็นมงคลประการ ๑ ๗

ในคตยคถาถนัมมงคลได้ ๔ พหุสัจจัญญ คือบุคคล
ได้เรียนและฟังซึ่งพระพุทธวจนเป็นอันมาก และทรงไว้
ซึ่งพระพุทธวจน แล้วและปฏิบัติตาม จัดเป็นมงคล
ประการ ๑ ติปปัญญ คือศึกษาซึ่งศีลปศาส์ตร์ทั้งปวง
มีศีลปศาส์ตร์มีเป็นต้น อันปราศจากโทษ จัดเป็นมงคล
ประการ ๑ วินโยจ ติลลขิต คือศึกษาเป็นอันดีในอันจะ
นำเดี่ยซึ่งโทษอันประกอบในกายและวาจาและจิต จัด
เป็นมงคลประการ ๑ สุกาสิตาจ ยาวาจา คือกล่าวซึ่ง
วาจาอันดี อันเว้นจากวจจุจวิต ๔ ประการ มีมุสาวาท
เป็นต้น จัดเป็นมงคลประการ ๑ ๘

ในจุตคถาถาถนัมมงคลได้ ๓ มาตาบิตุอุปัฏฐานุ
คืออุปัฏฐากซึ่งมารดาและบิดา อุปัชฌาย์และอาจารย์
ด้วยชาวและนา ผาและท่อนเครื่องอบหน้าอาบและนวด่าง

เท่าเป็นคน จัดเป็นมงคลประการ ๓ ปุคตทาวรัสต์ ดังคโห
คือสังเคราะห์แก่บุตรและภรรยาด้วยผ้าและเครื่องประดับ
เป็นคน จัดเป็นมงคลประการ ๓ อนากูตาจ กัมมันตา
คือมิได้กระทำ ซึ่งการงานทั้งปวงมีกตกรรมและวานิช
กรรมเป็นคน ให้เต็มเตี่ยมด้วยความเกียจคร้าน อัน
ประกอบในกายและจิต จัดเป็นมงคลประการ ๓ ข

ในปัญจมหากาถนั้นนับมงคลได้ ๕ ทานัญญ คือให้
วัตถุทาน ๓๐ ประการ มีข้าวและน้ำเป็นคน แก่บุคคล
ทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นคน จัดเป็นมงคลประการ ๓
ชัมมจริยาจ คือประพฤติกิริยารัตนธรรม คือเว้นจาก
กายกรรม ๓ วาจกรรม ๕ มโนกรรม ๓ ได้ชื่อว่าถือเขา
ซึ่งชีวิตเป็นแก่นสาร จัดเป็นมงคลประการ ๓ ญาคกา-
นัญญ ดังคโห คือสังเคราะห์แก่ญาติทั้งหลาย แห่งตน
อันเป็นฝ่ายแห่งบิดาและมารดา ด้วยข้าวกินและผ้าห่ม
เป็นคนตามสมควร จัดเป็นมงคลประการ ๓ อนวัชชานิ
กัมมานิ คือกระทำซึ่งกรรมอันเป็นกายสุจริต วาสุจริต
และมโนสุจริต อันปราศจากโทษมีสมาทานซึ่งองค์แห่ง

อุโบสถ และกระทำตนเป็นคนใช้สอยในการกุศล และ
สร้างอาราม และปลูกต้นไม้ในอาราม และสร้างสะพาน
เป็นต้น จัดเป็นมงคลประการ ๑ ๗

ในฉฐฐุมคาถามีมงคล ๓ ขารัตวิรัตปาปา คือบุคคล
เห็นซึ่งโทษในอกุศล และมีไฉยัคในอกุศลด้วยจิตที่ดี
และเว้นจากอกุศลด้วยกายและวาจาก็ดี จัดเป็นมงคล
ประการ ๑ มัชชปาณาจัญญโม คือดำรงมาจากมัชชปาณ
คือมิได้ดื่มกินซึ่งสุราและเมรัย ด้วยเห็นว่าบุคคลอันดื่ม
กินซึ่งสุราและเมรัยนั้น มิได้รู้จักอรรถและบาดี กระทำ
อันตรายแก่มารดาบิดา และพระพุทธเจ้า พระปัจเจก
พุทธเจ้าเป็นต้น และถึงซึ่งความตึเตยในอิชโลก และ
ได้ซึ่งทุกข์ในปรโลก คิดเห็นโทษในมัชชปาณ ดังนั้นและ
มิได้ดื่มกินซึ่งสุราเมรัย จัดเป็นมงคลประการ ๑ อปฺปมา-
โทจ ชัมเมตฺถ์ คือมิได้ประมาทในธรรมทั้งปวงอันเป็น
กุศล เพราะว่ามีเพียรระวังถึงกุศลเนื่อง ๆ จัดเป็นมงคล
ประการ ๑ ๗

ในฉัตตมคาถามีมงคล ๕ การโวจ คือเคารพใน

พระพุทธเจ้าและพระปัจเจกพุทธเจ้า และสาวกแห่งพระ
 พุทธเจ้า และอาจารย์อุปัชฌาย์มารดาบิดา พี่ชายและ
 พี่หญิงเป็นต้น จัดเป็นมงคลประการ ๑ นินาโตจ คือ
 ประพฤติคำชั่ว คือให้ตั้งตนไว้ในที่เสื่อมด้วยผ้าเช็ดเท้า
 และโคมี่เข่าอันหัก และอสรพิษ มีเขี้ยวอันบุคคลถอน
 ได้ จัดเป็นมงคลประการ ๑ ตันตุฏฐิจ คือยินดีในผ้า
 และบิณฑบาต และเสนาสนะ ทนงทนอน และยาบำบัดโรค
 ควรแก้ไขและมีได้เลือกกวาดและชั้วแฉ่ว และบริโภคน้ำ จัด
 เป็นมงคลประการ ๑ กตญญตา คือระลึกรังคุณอันท่าน
 กระทำแก่ตนน้อยยกดี มากกตเอนง ๆ จัดเป็นมงคล
 ประการ ๑ กาเลน ชัมมัตถวณ คือพึงธรรมในกาล
 เมื่อจิต พุ่งชาน และกามวิตกเป็นต้นบังเกิด และความ
 ตึงต้ายบังเกิดกดี และพึงธรรมเพื่อจะบรรเทาเสียซึ่งอกุศล
 อันบังเกิดนั้น ก็จัดเป็นมงคลประการ ๑

ในอัฐฐุมคานันมมงคลได้ ๔ ชนิด คืออดใจมิได้
 โกรธแก่บุคคลอื่นด้วยอีกโกธวัตถุ ๑๐ ประการ มีคำ
 ดำว่าเป็นโจรและเป็นพาดเป็นต้น จัดเป็นมงคลประการ ๑

โศวจิตตคา คือ มิได้ ตัดแต่สิ่ง ซึ่งโอวาท แห่งเพื่อน
 สพรหมจรรย์ แล้วแต่ทำตามคำสั่งสอน จัดเป็นมกค
 ประการ ๑ สมณานัญญ ทัดสนัฏ คือเข้าไปใกล้และได้
 อยู่ใกล้ และระลึก ถึงเนื่อง ๆ และได้ฟัง ได้เห็นซึ่ง
 บรรพชิตทั้งหลาย อันมีกตัตถอันระงับด้วยความเต็มใจ
 จัดเป็นมกคประการ ๑ กาเดณ ชัมมสาถักจนา คือกล่าว
 สอดสวนซึ่งวินัยบัญญัติ ตัดคันตบัญญัติ และอภิธรรม
 บัญญัติ แก่กันและกันในเวธปาตบคำ และเวธปาจุ
 สมัยเพื่อจะชำระซึ่งจิตอันหยาบ และฟังชานและสงฆ์
 จัดเป็นมกคประการ ๑

ในหมวดคาถาบทมกคได้ ๕ บทไป คือประกอบด้วย
 ความเพียร อันเป็นเหตุ เบียด เบียน เตี้ยซึ่งโลก และ
 โทมนัส และความเกียจคร้าน จัดเป็นมกคประการ ๑
 พรหมจริยา คือเว้นจากเมถุนสังวาส แล้วแต่รักษา
 ซึ่งสมณธรรม และเจริญซึ่งองค์มรรค ๘ ประการ มี
 สัมมาทิฏฐิเป็นต้น จัดเป็นมกคประการ ๑ อริยัตถจจาน
 ทัดสนัฏ คือเห็นซึ่งอริยัตถ ๔ มีทุกขัตถจเป็นต้น ด้วย

สามารถตรัสรู้ จัดเป็นมงคลประการ ๑ นิพพานต์จนิ
 ภิรยาจ คือกระทำให้แจ้งซึ่งพระอรหัตตผล ด้วยสามารถ
 อันตนได้แล้วก็ดี และพิจารณาเห็นด้วยปัญญาที่ดี จัด
 เป็นมงคลประการ ๑ ๗

ในทศมคานันมมงคลได้ ๔ บุญรู้ดีโดกขัมเมหิ
 จิตตัง ยัสส นกัมปติ คือจิตมีไต่ห้วนไหวด้วยโดกขรรณ
 ๘ ประการ มีตาโภเป็นต้น คือได้ตาภแล้วและจะยินดี
 ไม่ได้จะโทมนัสจะเป็นดังนั้นหาไม่ได้ จัดเป็นมงคล
 ประการ ๑ อโธกัง คือมีจิตมีไต่เครวไต่ถึงซึ่งสัตว์
 และสิ่งขารอนเป็นทริก เหมือนด้วยจิตแห่งดังกิจจตาม
 เณรเป็นต้นนั้น จัดเป็นมงคลประการ ๑ วิรชัง คือจิต
 ปราศจากขุติ กล่าวคือราคะโทสะโมหะ คือมิได้กำหนด
 ในวัฏฏคามและกิเลตคาม และมีไต่ขงโกรขและมีไต่
 ดุมหงพื้นเพอน จัดเป็นมงคลประการ ๑ เขมิง คือมี
 จิตอันปราศจากภัยและอันตรายต่าง ๆ และเกษมจาก
 โยคทั้ง ๕ มีกามโยคเป็นต้น คือจะได้ประกอบอยู่ใน
 เบญจกามคุณทั้ง ๕ คือรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส

ห้ามมิได้ อันมีจิตเกษมจากโยคดังนี้ จัดเป็นมงคล

ประการ ๓

๗

ในคาถาเป็นคำรบ ๓๓ นั้น มีพระพุทธปฏิมาตรัส
สรรเสริญว่า เย ปุคคตา อันว่าบุคคลทั้งหลายใดได้
ปฏิบัติกระทำตามมงคลทั้งปวงดังกล่าวมา เเต่ ปุคคตา
อันว่าบุคคลทั้งหลายนั้น อปราชิตา หุตวา จะมีได้ฝ่ายแพะ
แก่หมู่มาร ๔ จำพวก คือ ชนมาร ๓ กิเดธมาร ๓
อภิสังขารมาร ๓ เทวบุตรมาร ๓ โสถถึง คัจฉันติ จะถึง
ซึ่งความสวัสดิในอิชโธกและปรโลก ทุกอิริยาบถนั้นนอน
ยืนเที่ยว อนึ่งความกระวนกระวายอันใดบังเกิดมี เพราะ
เสวนคบหาด้วยคนพาดเป็นอาทิ ถ้าได้กระทำตามพุทธ
สุภาสิต คือมิได้คบหาด้วยคนพาดเป็นต้นแล้ว ความ
กระวนกระวาย กล่าวคือ อาสวกิเลสทั้งปวงก็จะอันตร-
ธานสาปสูญ จะถึงซึ่งความไพบูลย์และความเจริญ จะหา
อันตรายและอุปัทวามีได้ จะเกษมสุขทุกเววารাত্রี ด้วย
กระทำตามมงคลสุภาสิต ดังพรรณนามานี้แล

๗

หอสมุดแห่งชาติสาขาแพร่
หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก
จันทบุรี

พิมพ์ที่โรงพิมพ์วังเวียงธรรม ถนนพหลโยธิน 6 ซอยพหลโยธิน 2 ถนนพหลโยธิน 71868
นายวรวิทย์ วังเวียงธรรม ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา 2504
